

UDK 07 (497.5) 929 Šulek, R.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15. VI. 1995.

Publicističko djelovanje Bogoslava Šuleka 1848.-1850. godine.

U spomen na 100.- godišnjicu smrti Bogoslava Šuleka

TOMISLAV MARKUS

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Bogoslav Šulek (1816.-1895.), hrvatski novinar, književnik i prirodoslovac slovačkog podrijetla, isticao se svojim publicističkim djelovanjem 1848.-1850. u zagrebačkim političkim listovima *Novine dalmatinsko-hen'atsko-slavonske* i *Slavenski Jug*. Zalagao se, u suglasnosti s dominantnom tendencijom u tadašnjoj hrvatskoj politici, za očuvanje i preuređenje Habsburške monarhije u interesnu zajednicu suverenih i ravnopravnih nacija. U takvoj bi zajednici austrijskih država i nacija našla svoje mjesto i teritorijalno ujedinjena Hrvatska s Dalmacijom i Vojnom granicom. Šulek je, prema općoj doktrini austroslavizma, posebno isticao interese slavenskih naroda Austrije u borbi protiv mađarske i njemačke prevlasti. Suprotstavljao se i centralističkim pretenzijama austrijske vlade, gledajući u njima opasnost za samostalan razvoj hrvatskog i drugih malih slavenskih naroda Austrije, ali i za budući opstanak Habsburške monarhije. U koncepciji preuređene Monarhije naglasak je stavljao na konfederativno načelo znatne političke i državne samostalnosti pojedinih nacija, ograničeno s federativnim načelom postojanja zajedničkih - vanjskih, vojnih i financijskih - poslova za sve zemlje Monarhije.

Bogoslav Šulek do ožujka 1848.

Do kraja XVIII. stoljeća osnovni problem očuvanja ograničene političke autonomije Banske Hrvatske¹ bio je, za hrvatsku politiku, u odnosu prema Beču i centralističkim pretenzijama Habsburgovaca, koji su nastojali Habsburšku monarhiju pretvoriti u centraliziranu i politički jedinstvenu državu. Takva su nastojanja podrazumijevala poništenje tradicionalne državno-pravne autonomije istočnog dijela Monarhije (Translajtanijske) - Ugarske, Hrvatske i Erdelja. Hrvatska je

¹ Pod Banskom Hrvatskom razumijem hrvatski i slavonski Provincijal odnosno područje tri uže hrvatske i tri slavonske županije.

politika, koju su još uvijek provodili povlašteni staleži, bila upućena, zbog svoje slabosti, na moćnije ugarsko plemstvo i Ugarski sabor. Nakon sloma centralističkih mjera Josephall. (1780.-1790.) Sabor Hrvatske odlučio je 1790. da će ubuduće hrvatske i slavonske županije primati naloge od Ugarskoga namjesničkog vijeća dok se Hrvatskoj ne povrate krajevi pod mletačkom i osmanlijskom vlašću.²

Uspon mađarskog nacionalizma od kraja XVIII. stoljeća i postupna mađarizacija Ugarske³ stavili su, međutim, u pitanje tradicionalno oslanjanje hrvatske politike na prekodravske susjede. Premda su hrvatski staleži, u idućim desetljećima, činili ustupke mađarskom nacionalizmu, osobito u statusu mađarskog jezika u hrvatskim školama, uporno su branili skučenu hrvatsku autonomiju, izraženu u *iura municipalia*. Tridesetih i četrdesetih godina XIX. stoljeća Bečki se dvor plašio radikaliziranja političkih zahtjeva u Mađarskoj u pravcu njezinog sve većeg osamostaljenja od Beča. Hrvatska je Dvoru bila saveznik u suzbijanju mađarskog nacionalizma. Stoga je Sabor Hrvatske u nekoliko navrata izrazio zahvalnost kralju zbog njegovog odbijanja da sankcionira zaključke Sabora Mađarske, koji su bili usmjerene protiv hrvatske autonomije.⁴ Od početka 30-tih godina XIX. stoljeća u tu se borbu uključio i moderni hrvatski nacionalizam, čiji su nositelji bili mladi ljudi, različitog socijalnog porijekla. Velik je uspjeh hrvatskog pokreta bilo pokretanje *Novina horvatzkih* 1835. na čelu s mladim urednikom Ljudevitom Gajom. Hrvatski su nacionalni djelatnici naglašavali važnost kulturne i književne suradnje slavenskih i južnoslavenskih naroda radi bolje zaštite hrvatskih nacionalnih interesa. Osobito ih je privlačila ideja izgradnje jedinstvenoga književnog jezika za sve Južne Slavene.

Mađarski nacionalizam ugrožavao je, osim Hrvata, i druge nemadarske narode u Transiljaniji. U posebno su teškom položaju bili Slovaci, koji nisu imali političku autonomiju poput Hrvata i erdeljskih Rumunja ili bili uključeni u posebnu vojno-političku cjelinu poput dijela Srba i Rumunja u Vojnoj granici. Stoga mladom Slovaku Bogoslavu Šuleku⁵ nije bilo teško, nakon dolaska u Hrvatsku, uk-

² *Zaključci Hrvatskog sabora*, Arhiv Hrvatske u Zagrebu IX, Zagreb 1974, čl. XV, str. 57-59 (dalje: *Zaključci*).

³ O autorovom shvaćanju razlike između »Mađarske« i »Ugarske« usp.: Tomislav Markus, *Federalizam i konfederalizam u tekstovima Slavenskog juga 1848.-1850*, u: *Povijesni prilozi* 13 (dalje: PP), Zagreb 1994, 115.

⁴ *Zaključci* XII, god. 1836, čl. XXII, str. 53; 1840, XIV, 122; 1845, V, 194.

Bogoslav Šulek (Subotište u Slovačkoj, 20. travnja 1816. - Zagreb, 30. studenoga 1895.) - završava studij filozofije i protestantske teologije u Bratislavi. U studenom 1838. dolazi bratu - vojnom liječniku u (Slavonski) Brod. U županovoj tiskari zapošljava se 1839. kao »knjigotiskarski praktikant«, a zatim kao slagar. Tijekom 1841. postaje suradnik časopisa *Croatia* i *Danica*. U tiskaru Ljudevita Gaja prelazi 1842, urednik *Danice* postaje 1843, a *Novina daimatinsko-hervatsko-slavonskih* 1846. godine. Od srpnja 1849. do veljače 1850. uređuje opozicijski list *Slavenski Jug*. Sudjeluje u pokretanju *Jugoslavenskih novina* u travnju 1850. godine. Uređuje *Gospodarski list* 1858.-1865. Godine 1860. sudjeluje u pokretanju utjecajnog političkoga lista *Pozor* i, uz Franju Račkog, postaje njegov najznačajniji suradnik. Objavio je više povijesnih dokumenata vezanih uz hrvatsku državnost, nekoliko

ljučiti se aktivno u hrvatski nacionalni pokret, koji je pokazivao sve veći antagonizam prema agresivnom mađarskom nacionalizmu.

U svojem prvom značajnom političkom članku Šulek se osvrnuo na optužbe u mađarskoj publicistici, da Hrvati zagovaraju panslavističke i južnoslavenske separatističke namjere. Ukazao je da »ilirizam« teži prosvjećivanju i obrazovanju »jugozapadnih« (južnih) Slavena na temelju narodnog jezika i književnosti. On nema veze s politikom u smislu miješanja u upravu drugih ilirskih pokrajina ili težnje za osnivanjem »ilirskog carstva«. Ilirizam se, piše Šulek, miješa u politiku samo ako se odnosi na upravljanje i poboljšavanje javnih poslova u Trojednoj kraljevini.⁶ Detaljnije objašnjenje šireg književnog i užeg političkog značenja ilirizma Šulek je dao u anonimnoj brošuri dvije godine kasnije.⁷ Oštrica ovog polemičnog spisa usmjerena je protiv Mađara, koji žele Hrvatima nametnuti svoj jezik, kulturu i narodnost.⁸ Hrvati, prema Šuleku, ne mogu na to pristati, jer su poseban narod, politički oduvijek nezavisan od Mađara.' Šulek se založio za njegovanje narodnog jezika i književnosti, te poštivanje nacionalnih posebnosti u okviru zamišljene južnoslavenske kulturne uzajamnosti.¹¹

Razvijajući već značajnu novinsku djelatnost tijekom 1847. Šulek je pisao da je Hrvatima mađarski jezik drag, ali ne žele da se širi preko svojih prirodnih granica." Umjesto toga, založio se za što brže uvođenje narodnog jezika u državne poslove i škole u Hrvatskoj.¹² Branio je pripadnost Hrvatskoj pojedinih krajeva, poput Slavonije, koju su Mađari željeli neposredno pripojiti svojoj državi.¹³ Oštro je polemizirao s političkim protivnicima iz Banske Hrvatske, koji su smatrali da Hrvati mogu svoju autonomiju očuvati samo u uskom savezu s Mađarima, a ne rječnika, vojnu terminologiju za hrvatsko domobranstvo, te stručne radove iz botanike, šumarstva i svilarstva.

B. Šulek, Ilirizam i politika - *Ilirske narodne novine*, 23. XI. 1842/br. 94. Politički neutralni karakter »ilirizma«, zbog vijesti o mogućoj zabrani ilirskog imena, isticali su i drugi tadašnji značajni hrvatski nacionalni djelatnici, poput Dragutina Rakovca, *Mali katekizam za velike ljude*, Zagreb 1842; Ljudevita Vukotinovića, *Ilirisam i Kroatizam*, u: Kolo II, Zagreb 1842, 109-115; i Ivana Kukuljevića, *Die Nationalität in Kroatien und Slavonien - Luna*, 24. IX. 1842/77 i 28. IX. 1842/78.

⁷ (B. Šulek) šta nameravaju Iliri? u Beogradu, pečatano u pravitelstvenoi knjigopečatnji 1844, 45, 98-106, 111-134.

⁸ Isto, 51-55, 58-70.

⁹ Isto, 61-68.

¹⁰ Isto, 83-100.

¹¹ *Novine dalmat.-horvatsko-slavonske*, 27. II. 1847/17 (dalje: *NDHS*).

¹²-k, Nov razlog za uvođenje narodnoga jezi ka-*NDHS*, 7. VIII. 1847/63. Dva mjeseca kasnije, 23. listopada 1847, posljednji staleški Sabor Hrvatske donio je zaključak o uvođenju narodnog jezika u sve javne poslove u Hrvatskoj. Taj je Šulekov članak objavljen i u: Bogoslav Šulek, *Izabrani članci*, prir. Rudolf Maixner i Ivan Esih, Zagreb 1952, 79-81, ali to se izdanje ubuduće neće citirati, jer su priređivači modernizirali jezik i prapropis.

¹³ -k, *S I a v o n s k o p i t a n j e - NDHS*, 12. VI. 1847./47.

konfrontiranjem s njima i osloncem na Beč.¹⁴ Ovi i drugi članci dali su Šuleku značajno mjesto u publicističkom životu zemlje i afirmirali ga kao dosljednog i odlučnog branitelja hrvatskih nacionalnih interesa. Premda nije bio rodom Hrvat pokazao je, u svojem javnom djelovanju, daje Hrvatsku prihvatio kao svoju novu domovinu.

*//. Bogoslav Šulek kao urednik »Novina
Dalmatinsko-Hrvatsko-Slavonskih«*

Ulični nemiri u Beču od 13. do 15. ožujka 1848. i ostavka austrijskog ministra vanjskih poslova kneza Metternicha potaknuli su separatističke pokrete u pojedinim dijelovima Monarhije. U drugoj polovici ožujka u Lombardiji je izbio protu-austrijski ustanak s ciljem talijanskoga nacionalnog oslobođenja i ujedinjenja talijanskih državnica u jedinstvenu političku cjelinu. Dok su Talijani izabrali oružani ustanak Mađari, koji su imali političku autonomiju, nastojali su do potpune samostalnosti doći mirnim i formalno legitimnim putem. Kralj je, pod pritiskom teških vanjskih i unutarnjih političkih i vojnih okolnosti, morao imenovati grofa Lajosa Batthyanyja ministrom predsjednikom prve samostalne mađarske vlade 17. ožujka 1848. godine. Vlada je bila nezavisna u odnosu na Beč, jer je imala resore vanjskih, vojnih i financijskih poslova. Time je dugogodišnja faktička realna veza između zapadnog i istočnog dijela Monarhije, zemalja Cislajtanijske i Translajtanijske pretvorena u formalnu personalnu uniju, jer je mađarski palatin, u odsutnosti kralja, obavljao, prema ustavnim zakonima Sabora Mađarske iz travnja 1848, sve kraljevske poslove.

I hrvatski su nacionalisti u novim političkim okolnostima vidjeli priliku za promjenu političkog položaja svoje zemlje. Međutim, za razliku od Mađara, koji su težili potpunom odvajanju od austrijskih nasljednih zemalja, Hrvati su računali s opstankom Habsburške monarhije. Nepostojanje programa za potpuno osamostaljenje Hrvatske nije, u hrvatskoj nacionalnoj politici, proizlazilo iz konzervativne ili reakcionarne orijentacije, već iz realnog sagledavanja vlastite političke slabosti i nepovoljnih geopolitičkih okolnosti u tadašnjoj Europi.

Prve formulacije ciljeva hrvatskog pokreta 1848. izražene su na nekoliko građanskih skupština u Zagrebu u drugoj polovici ožujka. U adresi kralju 17. ožujka, koju je uputila narodna skupština zagrebačkih građana, Hrvati su pozdravili novouvedene političke slobode u zemljama Cislajtanijske, nadajući se da će one pospješiti njihovo čvršće povezivanje s Hrvatskom. Istaknuli su samostalnost Hrvatske od Mađarske, te tražili pripojenje Dalmacije Bansknoj Hrvatskoj i saziv Sabora.¹⁵ U »željama naroda« 22. ožujka traži se pripojenje Dalmacije i Vojne granice, formiranje posebne hrvatske vlade i administracije, sazivanje Sabora, uki-

¹⁴ -k, Da se ukinu kraljevine Dalmacija, Horvatska i Slavonia!- *NDHS*, 28. VIII. 1847769.

¹⁵ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: AHAZU), Ostavština Ferde Šišića (OFŠ), Acta-rukopisi (A-r), XIII B 231/19.

danje kmetstva, osnivanje narodne banke itd." »Zahtjevanja naroda« 25. ožujka ponavljaju ova traženja i spominju barona i pukovnika Druge banske regimente Josipa Jelačića Bužimskog kao najpogodniju osobu za hrvatskog bana.¹⁷ Većina je ovih zahtjeva, u skraćenom obliku peticije, predana kralju od hrvatske delegacije 31. ožujka,¹⁸ ali bez uspjeha zbog tada dominantnog položaja Mađara na Dvoru.

U svojem prvom članku nakon bečkih nemira Sulek je naglasio kako je Hrvatima sada osnovna briga da se svi hrvatski krajevi »u jedno telo stope, da nam se celovitost naše domovine povrati.« Spomenuo je Dalmaciju, Vojnu granicu i stare hrvatske granice do Une i Bihaća u Bosni kao uvjete za ostvarenje teritorijalne cjelovitosti Hrvatske. Ujedno je oštro osudio nepravednu politiku austrijskih vlada u predožujskom razdoblju prema Hrvatima." Sulek je Dalmatincima uputio poseban poziv za sjedinjenje s Bansom Hrvatskom u kome je istaknuo daje ono, osim načela nacionalnog jedinstva, u obostranom društvenom i ekonomskom interesu.²⁰ Premdaje naglasio kako ne traži ukidanje Vojne granice, Sulek se osvrnuo na strah pojedinih graničarskih oficira zbog zahtjeva za uvođenjem civilne uprave u Granicu. Granica, piše Sulek, treba i nadalje postojati ne samo zbog Osmanlija, već pogotovo sada, kada Mađari nastoje uništiti stara prava, narodnost i domovinu Hrvata. U Granici je, nastavlja Sulek, potrebno ukidanje birokratskog i germanizatorskog sustava. Od toga će koristiti imati i prosti graničari, jer će steći političke slobode i povratiti oduzete zemlje za ispašu.²¹

U to je vrijeme na hrvatskom selu u Provincijalu stanje bilo teško, jer su u Hrvatskoj stigle vijesti da je Sabor Mađarske 18. ožujka proglasio ukidanje kmetских odnosa. Mađarske pristalice nagovarale su seljake na socijalni bunt radi lakšeg rušenja protumađarskog pokreta u Banskoj Hrvatskoj. Većina je hrvatskih i slavonskih županija krajem ožujka i početkom travnja objavila mađarske zakone o ukidanju kmetstva, premda ih je, prema starom običaju, najprije morao potvrditi Sabor Hrvatske. Stoga je ban Jelačić, kao vrhovni civilni i vojni upravitelj u Hrvat-

¹⁶ Jaroslav Šidak, »Narodna zahtijevanja« od 25. ožujka - program hrvatske četrdesetosme, u: *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49.* (dalje: *Studije*), Zagreb 1979, 46-47.

¹⁷ Isti, isto, 51-52. želje Hrvata poklopile su se, u pitanju novog bana, s interesima Bečkog dvora, jer je Jelačić imenovan banom na Državnoj konferenciji u Beču 21.-23. ožujka 1848. Ijednima i drugima odgovaralo je da, zbog rastuće opasnosti od mađarskog separatističkog pokreta, ban bude vojnik, Hrvat i popularan u narodu.

¹⁸ Isti, isto, 71-73.

Bogoslav Šulek, štampaje slobodna od 15. ožujka 5 1/2 sata posle po dne. Naše želje - *NDHS*, 22. III. 1848724. Zanimljivo je mišljenje suvremenika i aktivnog sudionika hrvatskog pokreta 1848. barona Josipa Neustadtera, koji je Šuleka, zbog napada na carsku vladu, proglasio buntovnikom (incendiaires), smatrajući da Hrvati nisu puno držali do takvih ljudi (Joseph baron Neustädter, *Le ban Jellačić et les événements en Croatie depuis l'an 1848.*, /, Zagreb 1940, 327; prijevod: Josip Neustädter, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od god. 1848.*, I, Zagreb 1994, 284).

²⁰ B. Šulek, Bratjo Dalmatini - *NDHS*, 1. IV. 1848729.

²¹ B. Šulek, Jedna rčč gospodi officiom u granici - *NDHS*, 29. III. 1848727.

skoj, proglasio 25. travnja ukidanje kmetskih odnosa.²² Šulek je priznao da se hrvatski političari nisu mogli suprotstaviti mađarskim zakonima zbog opasnosti od seljačke pobune. Ujedno je apelirao na svećenstvo da iskoristi svoj veliki utjecaj u puku kako bi se smirilo napeto stanje na selu. Osvrnuo se i na pitanje odnosa Hrvatske prema susjednim slovenskim pokrajinama, ističući bezrazložan strah od povezivanja Hrvatske s njima, jer se sada Austrija pretvorila u slobodnu državu. U slovenskim pokrajinama, ističe Sulek, seljak je slobodniji nego u Hrvatskoj, a u Beču postoji sloboda štampe i vlada odgovorna parlamentu. Stoga je u hrvatskom interesu čvršće povezivanje Hrvatske sa slovenskim zemljama, posebno Kranjskom i Štajerskom.²³

Mađari su bili zainteresirani za pridobivanje blagonaklonog stava Hrvata prema svojoj borbi za nacionalnu nezavisnost ne samo zbog veze s Rijekom i pomorskim prometom, već i zbog Vojne granice, koja je teritorijalno maloj i siromašnoj Hrvatskoj omogućavala značajnu političku i vojnu ulogu u tadašnjim nesređenim prilikama u Monarhiji. Peštanski »Odbor sigurnosti« pozvao je krajem ožujka 1848. Hrvate na očuvanje sloge i zajedničku borbu protiv »tiranske austrijske birokracije«. U proglasu se, također, navodilo kako se Mađari ne bore za narodnost, već za nezavisnost i političku slobodu.²⁴ Međutim, teško iskustvo s agresivnim mađarskim nacionalizmom u posljednjih pola stoljeća nije davalo puno mogućnosti za mađarsko - hrvatsku suradnju. Mađarski postupci u proljeće 1848. nisu pokazali da su Mađari odustali od dotadašnjeg nepriznavanja nemađarskih nacija u Transilvaniji. Sulek je smatrao da Mađari moraju najprije priznati nemađarske narode, jer se, nakon ukidanja personalnih i staleških povlastica, ne mogu održati ni povlastice pojedinih naroda. Sulek je tražio ravnopravnost nemađarskih naroda s Mađarima ne samo u pogledu pojedinačnih sloboda, već i na političko-nacionalnoj razini, tj. mađarsko priznanje političke individualnosti nemađarskih naroda.²⁵

U sve zaoštrenijem sukobu sa samostalnom mađarskom vladom Hrvati su našli saveznike u Srbima iz južne Mađarske. Srpski su nacionalisti na narodnoj skupštini u Sremskim Karlovcima 13. i 15. svibnja 1848. proglasili srpsku autonomnu državu (»Vojvod/ov/inu«) na području Banata, Bačke, Baranje i Srijema. Ujedno su izrazili želju za stvaranjem poblize neodređenog političkog

Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu (NSB), Zbirka letaka (ZL), Uža Hrvatska 1848.-1900. Ban Jelačić (BJ), R VHIA B-2, ormar 1, lad. 5.

²³ B. Šulek, *M o l b a n a g o s p o d u d u h o v n i k e -NDHS*, 30. III. 1848./28. O mogućim novim političkim odnosima Hrvatske i slovenskih pokrajina opširnije je od Hrvata prvi pisao 1848. Ivan Kukuljević, *Kakva treba da bude uobće politika naša - NDHS*, 20. IV. 1848/37. Usp. i Petar Korunić, *Jugoslavenska ideja u hrvatskoj i slovenskoj politici za revolucije 1848-1849. godine* (dalje: *Jugoslavenska ideja*), u: *Radovi Instituta za hrvatsku povijest 14*, Zagreb 1981, 133; *Isti, Jugoslavenska ideja u hrvatskoj i slovenskoj politici (Hrvatsko-slovenskipolitički odnosi 1848.-1870.)*, Zagreb 1986.

²⁴ Hrvatski državni arhiv (HDA), Zbirka Stampata I (ZS), I (1718-1913), 1848/131-102.

²⁵ B. Šulek, *Mađarske proklamacije - NDHS*, 13. IV. 1848/34.

saveza na ravnopravnoj osnovi s Hrvatskom.²⁶ Još prije ovih zaključaka Šulek je napisao da Hrvati i Srbi imaju u Mađarima zajedničkog neprijatelja i da zajedničkom borbom trebaju u Ugarskoj ostvariti »neoskverljivost svake narodnosti«. ²⁷ Šulek je time upozorio na potrebu ostvarenja solidarnosti Hrvata sa susjednim južnoslavenskim narodima, posebno Srbima, zbog ugroženosti od istog neprijatelja i bolje zaštite hrvatskih nacionalnih interesa. Sulek će i ubuduće zagovarati solidarnost južnoslavenskih naroda Austrije, koja je proizlazila iz šireg okvira austroslavizma, tj. težnje da se Monarhija preuredi u zajednicu suverenih i samostalnih nacija. Inače, osnovna je Sulekova misao, u navedenim protumađarskim člancima, da se problem narodnosti ne može odvojiti od problema (političke i društvene) slobode, kako je pokušavala prikazati službena mađarska propaganda, tvrdeći da se Mađari bore za slobodu, ali ne za narodnost. Za Šuleka, dakle, nije upitna tipična teza novovjekovnog nacionalizma o nemogućnosti odvajanja personalne i nacionalne slobode. O mogućim kolektivističkim konzekvencama ovog povezivanja Šulek, kao nacionalni djelatnik, nije razmišljao. Šulek je, također, opravdavao Jelačićev proglas o prekidu svih veza s mađarskom vladom od 25. travnja 1848. i pozvao na oružje, pošto Mađari ostavljaju Hrvatima samo izbor između ropstva i samostalnosti.²⁸ Već snažno hrvatsko neprijateljstvo prema službenoj mađarskoj politici izraženo je i u adresi Banskog vijeća, novog savjetodavnog organa bana Jelačića sastavljenog početkom svibnja 1848. od istaknutih hrvatskih javnih djelatnika, kralju 11. svibnja 1848. U adresi se oštro napada mađarska vlada zbog nepriznavanja nemađarskih naroda u Transiljaniji i nepoštivanja hrvatske autonomije.²⁹

U borbi protiv mađarske vlade Hrvati nisu mogli računati na nikakvu podršku Bečkog dvora, koji je, štoviše, formalno podržavao Mađare, ali bez ikakvog stvarnog utjecaja na političke događaje. U samom Beču izbila je sredinom svibnja 1848. nova pobuna nakon koje je dinastija pobjegla u tirolski grad Innsbruck. Šulek je naglasio da u predstojećem oružanom obračunu s Mađarima Hrvati ne mogu računati na Beč u kojem vladaju anarhija i komunističke ideje besposlenih proletara.³⁰ U privatnoj korespondenciji, daleko od očiju javnosti, Šulek je, u pismu hrvatskom književniku i političaru iz Dalmacije Štipanu Ivičeviću 20. svibnja 1848, iznio znatno radikalnije stavove: »Naš sabor započet će se 6. lipnja, i bit ćete i Vi Dalmatinci nanj pozvani i nedvojim, da ćete doći, jer iz Beča nečekajte dopuštenja: u Beču vladaju djaci i proletari, jednom rečju onde je anarchia. Upravo sada doznadosmo da su se ministri na časti zahvalili, te neima ljudih, koji bi hteli čast ministra primiti. Neima sumnje, da će se za mesec danah u Beču republika

²⁶ *Grada za istoriju srpskog pokreta u Vojvodini 1848-1849*, /., Beograd 1952, dok. 152, str. 257-259.

²⁷ B. Šulek, *Hrvati i Serblji - NDHS*, 13. V. 1848/47.

²⁸ B. Šulek, *U 11 i m a t u m - NDHS*, 16. V. 1848/48.

²⁹ AHAZU, *Ostavština bana Jelačića /OBJ/, III/B-39*; Stjepan Pejaković, *Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages und der nationalen Bewegung vom Jahre 1848*,

³⁰ *NDHS*, 20. V. 1848/51.

proglasiti i time monarchia razpasti i propasti. Zato valja nam se za vremena složiti, kao što su to već ugarski Sarblji učinili, pridruživši nam se. Od Ugarske ćemo se sasvim emancipirati i Bosna će biti za kratko vreme naša. Tako dakle izpunit će nam se pod slavnim Jelačićem najsmelije želje.³¹ Ove bi riječi upućivale da su hrvatski nacionalisti računali s mogućom propašću Monarhije i potpunim osamostaljenjem Hrvatske. No nije mi poznat nikakav konkretan program o hrvatskom političkom djelovanju u tom slučaju; u tadašnjoj štampi, usprkos potpunoj slobodi pisane riječi, nema spomena o tome; a sama hrvatska politika, kako je poznato, ulagala je znatne napore da doprinese, koliko može, očuvanju austrijske carevine. Stoga bi mogla biti u pitanju поближе neodređena »rezervna varijanta« po kojoj bi Hrvatska, u slučaju propasti Monarhije, postala potpuno samostalna uz priključenje susjednih južnoslavenskih područja.

Sabor Hrvatske, koji je započeo s radom 5. lipnja 1848, potvrdio je Jelačićevu odluku o prekidu svih veza s mađarskom vladom i predvidio uspostavu posebne hrvatske vlade. Priznao je vojne, financijske i trgovačke - uz vanjske, koji nisu spomenuti, ali su se, očito, podrazumijevali - poslove za cijelu Monarhiju. Susjedni slovenski i srpski krajevi stupili bi u »bližnji savez« s Hrvatskom, koja bi s Ugarskom ostala u »prijateljskom savezu«, čiji bi se uvjeti naknadno odredili.³² Ti su zahtjevi značili težnju hrvatske politike za radikalnom promjenom postojećeg stanja i uspostavom novih političkih odnosa i zajednica između zemalja i naroda Podunavlja utemeljenih na internacionalnim interesnim vezama. Premda se u saborskim zaključcima ne može, kako su smatrali pojedini povjesničari,³³ pronaći formuliran zahtjev za preuređenjem Habsburške monarhije bilo u »federalnom«, bilo u konfederalnom smislu, jer priznanje zajedničkih poslova još ne znači takvu određenu državno-pravnu formulaciju, oni su svakako proizlazili iz načelnog suprotstavljanja starom predožujućem sustavu. Zalažući se za očuvanje stare carevine hrvatski su zastupnici nastojali osigurati u njoj što veću političku i državnu samostalnost teritorijalno ujedinjene Hrvatske.

U komentaru saborskih zaključaka Šulek je istaknuo daje sada osnovni problem kako osigurati novostečene političke i društvene slobode. Za taj je cilj potrebna državna samostalnost, koju Hrvatska ne može ostvariti niti kao zasebna država, niti povezivanjem s mađarskim Srbima, ni u savezu s Mađarima zbog njihove hegemonističke nacionalne orijentacije. Umjesto toga, Šulek preporučuje čvršće povezivanje s austrijskim nasljednim pokrajinama pa »s njom dakle, jer nas i tako pragmatička sanctia veže, treba da se ne stopimo, nego samo čvrstie sdružimo, jer sdruženjem ovim sdružiti ćemo se s bratjom slavjanskom slovensko-češko-poljskom; sdruženjem ovim samo ćemo još bolje Austriu poslaveniti (ako se to Niem-

³¹ NSB, Korespondencija Stjepana Ivičevića, pisma drugih njemu, R 5904/b-1.

³² Zapisnik sabora trojedne kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske 5. i sledećih meseca lipnja i srpnja danah godine 1848 deržanog, Zagreb 1848, čl.XI/str. 11.

³³ Usp. J. Sidak, O tobožnjoj detronizaciji Habsburgovaca u Hrvatskom saboru 1848, u: Studije, 117; Petar Korunić, *Jugoslavenska ideja*, 133; Isti, Hrvatski nacionalni i politički program 1848/49. godine. Prilog poznavanju porijekla hrvatske nacije i države Hrvatske (dalje: *Program*), u: PP 11, Zagreb 1992, 213.

cem nedopada, neka pristanu slobodno k bundu,³⁴ jer mi nećemo nad nijednim narodom gospodovati); sdruženjem ovim berže i lasnie ćemo se sjedinit s bratjom dalmatinskom, slovenskom i krajišničkom, koji sve merze Magjare kao kugu; sdruženjem ovim posramit ćemo naše opake nepriatelje i pokazat našu vernost prama našem vladaocu, izjednačit ćemo naše interese, umnožati bogatstvo, unaprediti trgovinu i obertnost, učverstiti našu slobodu i samostalnost.«³⁵ Šulek je ovdje, među prvima u Hrvatskoj, jasno izrazio koncepciju, austroslavizma, koja označava težnju očuvanja i preuređenja Austrije u interesu, prije svega, malih slavenskih nacija. Ponavljajući ove razloge nekoliko dana kasnije Šulek je izrazio uvjerenje da u Austriji ne prijeti opasnost od reakcije, koja bi željela povratiti predožujski poredak. Dodatni razlog za čvršće povezivanje Hrvatske sa zemljama Cislajtanije vidio je u općoj tendenciji modernog doba po kojoj se male državnice povezuju u veće političke cjeline: »Tako treba da i mi postupamo: nećemo se mi s monarkiom stopiti i u Austriji se kao raztopiti, mi se želimo s njome sdružiti, želimo da svi narodi austrijske monarhije sklope jedan »Bundesstat«, u kojem bi svaka država kod svoje kuće bila slobodna i samo bi bila u savezu s ostalima na koliko se to obćih interesah tiče.«³⁶ Ovaj je Šulekov članak jedna od prvih hrvatskih formulacija ideje o preuređenju Monarhije na temelju povezivanja federalnih - zajednički poslovi, vlada i parlament za sve pokrajine - i konfederalnih - optimalni suverenitet saveznih država u pluralnoj interesnoj zajednici - vrijednosti.³⁷ Promišljanje (ne)mogućnosti preuređenja Austrije u zajednicu suverenih i ravnopravnih nacija bit će jedan od najvažnijih, ako ne i najvažniji problem u kasnijim Šulekovim člancima.

Krajem srpnja 1848. održani su u Beču neuspješni pregovori o hrvatsko-mađarskoj pacifikaciji između bana Jelačića i predsjednika mađarske vlade Batthyanyja. U proglasu hrvatskoj javnosti 6. kolovoza ban je Jelačić istaknuo da je u pregovorima tražio od Mađara predaju financijskih, ratnih i vanjskih poslova zajedničkoj austrijskoj vladi u Beču, ravnopravan tretman Hrvata na Saboru Ugarske i ispunjavanje srpskih zahtjeva za političkom autonomijom.³⁸ Mađari nisu na ove uvjete željeli pristati pa je, na poticaj Bečkog dvora, čijoj je vojsci u međuvremenu uspješno slomiti separatistički pokret u sjevernoj Italiji, izbio hrvatsko-mađarski rat u prvoj polovini rujna 1848. U proglasu hrvatskom narodu 7. rujna Jelačić je ponovio nužnost postojanja jedne središnje austrijske vlade s resorima vanjskih, vojnih i financijskih poslova, te ravnopravnosti svih naroda u Translajtani i

¹ Njemački savez.

³⁵ B. Šulek, *Poručanstva naše slobode - NDHS*, 10. VI. 1848/59.

³⁶ B. Šulek, *Naš savez s austrijskom monarkiom - NDHS*, 15. VI. 1848/61.

³⁷ O autorovom shvaćanju federalizma i konfederalizma općenito i u hrvatskom nacionanom pokretu 1848.-1849. usp. T. Markus, n. dj., u: PP 13,111-137.

³⁸ AHAZU, OBJ, III/H-7. Šulek nije vjerovao u mogućnost pacifikacije putem pregovora i smatrao je da bi vjerolomnim Mađarima uvjete trebalo diktirati oružjem (B. Š, *Mađarska perfidija - NDHS*, 8. VIII. 1848/84.

Habsburškoj monarhiji.³⁵ U skladu s tim, obratio se, prije prelaska granice na Dravi, carskim jedinicama u Mađarskoj, tražeći njihovu potporu.⁴⁰

U ljeto 1848. srpski su listovi u južnoj Mađarskoj u više navrata optuživali Jelačića i Hrvate zbog navodne izdaje proklamiranog hrvatsko-srpskog saveza i odugovlačenja s ulaskom u rat protiv Mađara, koji su Srbe napali još u lipnju 1848. Komentirajući ove napade Šulek je pisao da su Hrvati morali čekati zbog austrijske potpore Mađarima; nepostojanja političkoj jedinstva u samoj Hrvatskoj, pošto su neke od slavonskih županija naginjale Mađarima; neformiranih četa i novaca za njih.⁴¹

Predstojeći rat značio je, za Šuleka, znak da Hrvati ponovno, nakon 800-godišnje zavisnosti, stupaju kao samostalan narod na pozornicu Europe.⁴² Isticao je, suprotstavljajući se čestim komentarima u tadašnjoj europskoj publicistici, da Hrvati ne žele niti povratiti predožujuško stanje, niti ubijati mađarski narod, već ostvariti ravnopravnost ugarskih naroda: »Mi pako, odrivajuć od sebe svaku pohlepu za gospodstvom, zahtevamo, da se jednakost, sloboda i bratimstvo podeli svim podložnikom krune ugarske, ne samo kao l j u d e m, nego i kao narodom, da se proglasi ravnopravnost svih narodnostih, da Slavjanin ne gospoduje nad Magjarom, ali ni Magjar nad Slavjaninom - i zato osudjujemo odkinutje Magjarah od Austrie, koja je garantovala jednaka prava svim narodnostim.« Šulek ovdje nije bio potpuno iskren, jer neće prihvatiti i opravdavati mađarski separatizam ni kasnije, tokom 1849, kada će se jasno pokazati da su proklamacije službenih bečkih krugova o nacionalnoj ravnopravnosti fraza i sredstvo političke borbe. Pravi razlog otpora mađarskom separatizmu, kod Šuleka i hrvatske politike općenito, ležao je u njegovoj nespojivosti s austroslavističkom težnjom očuvanja (i preuređenja) Habsburške monarhije. Nakon uništenja sadašnjeg mađarskog gospodstva, nastavlja Šulek u istom članku, svaki će ugarski narod steći svoju narodnu vladu, uvesti svoj jezik u javne poslove i stupiti u nove međusobne odnose. Austrijska su »plemena« previše slaba za stvaranje samostalnih država i zato trebaju stvoriti »foederativnu državu« i »foederativnu organizaciju« Austrije. »U takvoj državi«, nastavlja Šulek, »svako pojedino pleme ili zemlja upravlja sama sobom kod kuće, a za obće interese ima centralnu vladu, koje vlast neproteže se na pojedine zemlje nego samo na ono, što se svih tiče.« Šulek je, na kraju, predvidio mogućnost da se pojedini ugarski narodi čvršće međusobno povezu, poput Hrvata i Srba, ili da se pridruže srodnim narodima, odnosno sunarodnjacima u austrijskim pokrajinama, poput Nijemaca, Slovaka i Ukrajinaca.⁴³ Oživotvorenje takve

³⁹ AHAZU, OBJ, III/B^t2.

⁴⁰ HDA, ZS 1,1848/131-111.

⁴¹ B. Š, Ban i Vojvodina-NDHS, 9. IX. 1848./98.

⁴² B. Š, Naš rat i naša zadaća-NDHS, 14. IX. 1848/100.

⁴³ B. Š, Naš rat i naša zadaća II. - NDHS, 16. IX. 1848/101.1 politički list *Slavenski Jug*, koji je počeo izlaziti u Zagrebu u kolovozu 1848, smatrao je da su uništenje mađarskoga gospodstva i slobodan razvoj ugarskih naroda u čvršćoj vezi s austrijskim pokrajinama osnovni ciljevi hrvatskog ratnog pohoda (Ivan Kukuljević, Naša očekivanja od budućeg *mte-SlavenskiJugISJI*, 1. IX. 1848/12; *SJ*, 13. IX. 1848/17). I ubuduće će se iznositi

konceptije konzekventno bi vodilo, premda Šulek takav zaključak nije eksplicirao, u nestanak »Ugarske« (odnosno Mađarske) kao dotadašnje jedinstvene političke cjeline.

Pisanje političkih članaka predstavlja svakako najznačajniji dio tadašnje Šulekove javne djelatnosti. No, u ovo vrijeme Sulek dobiva priznanje i za svoj vrijedan rad na promicanju narodnog jezika i književnosti. Predsjednik Banskog vijeća i banski namjesnik Mirko Lentulaj uputio mu je 2. rujna 1848. pismo u kojem stoji: »Da se posle uvedénja narodnog jezika u sve političke i juridičke poslove radi pomanjkanja za tu svèrhu shodne terminologie neporodi metež i neporazumljenje u izrazima, što bi sudci i odvetnici svaki po svojoj éudi juridičke izraze kovati hoteli, mogli i morali; zato za shodno i veoma potrebno našao sam imenovati Vas kao suodbornika, da pod predsedniètvom g. Hermana Bužana za juridičke izraze prikladnu terminologiu izraditi pomažete.«⁴⁴

Premda je kraljevim reskriptom od 3. listopada 1848. Sabor Mađarske raspušten, a ban Jelačić imenovan zapovjednikom carske vojske u njoj,⁴⁵ događaji su počeli uzimati sve negativniji tok za pobornike austroslavističkih konceptija. Nakon sloma bečke pobune, pokrenute njemačkim i mađarskim separatističkim planovima, krajem listopada 1848., dolazi do sve otvorenijeg i jačeg djelovanja konzervativnih snaga u Monarhiji, okupljenih oko Dvora i vojnog vrha. U kraljevom manifestu narodima Ugarske, Hrvatske, Slavonije, Erdelja i Vojne granice 6. studenog 1848. knez Alfred Windischgrätz imenovan je zapovjednikom cjelokupne austrijske vojske, osim one u Italiji.⁴⁶ Sulek je upozorio na nekontrasigniranost manifesta i izrazio uvjerenje da je ban Jelačić svojom vjernošću i zaslugama za opstanak dinastije i Monarhije potpuno zaslužio povjerenje.⁴⁷

Jačanje konzervativnih snaga očitovalo se i u formiranju nove austrijske vlade u drugoj polovini studenog 1848., koju su činili uglavnom političari predožujskih uvjerenja, odani carski činovnici njemačke narodnosti i centralističkog opredjeljenja. Sulek je smatrao da su predsjednik vlade Felix Schwarzenberg i ministar

stav *Slavenskog Juga* o osnovnim političkim pitanjima kako bi se moglo razumjeti zastoje Šulek postao urednik ovog lista početkom srpnja 1849, nakon napuštanja uredništva *Novina dalmatinsko-hèivatsko-slavonskih*.

⁴⁴ AHAZU, Ostavština Bogoslava Šuleka (OBŠ), XV 19/g-1. Čini se, premda o tome nisam pronašao podataka u arhivskoj i novinskoj građi, daje Šulekov rad i ovdje bio zamjetan, jer je na velikoj sjednici Banskog vijeća 9. lipnja 1849. odlučeno da se Šuleku preda nagrada od 300 forinti »iz obzira na osobitu njegovu narodnoga jezika veštinu.« (M. Lentulaj Prosvjetnom odsjeku Banskog vijeća 9. lipnja 1849. - HDA, Bansko vijeće /BV/, Prosvjetni odsjek /PO/, god. 1849/kutija XIII/br. 6505-135).

⁴⁵ AHAZU, OFŠ, A-r, XIII B 231/429.

⁴⁶ NSB, ZL, Inozemni plakati (IP), R Villa 1-3, ormar 2, lad. 4. Manifest nije bio protupotpisan niti od jednog ministra.

⁴⁷ B. Š, Nova phasis (obličje) naših stvari - NDHS, 18.XI. 1848/129. Slavenski jug osudio je znatno oštrije manifest zbog izostanka protupotpisa, pozivanja na vladavinu »po milosti Božjoj« i negativnog dojma kod austrijskih Slavena, kojima je hrvatski ban jedina nada za ostvarenje nacionalnih ciljeva (SJ, 17. XI. 1848/45; 19. XI. 1848/46).

vanjskih poslova Franz Stadion, doduše, prijatelji Slavena, ali politički centralisti, koji žele sve djelove Monarhije sabiti u jedno kompaktno tijelo, za razliku od »stranke foederativne, koja želi od monarkie stvoriti confoederatiu, t. j. tesni savez od svih narodah aust. monarkie, nu pored medjusobne samostalnosti.« Ta se centralistička politika, nastavlja Sulek, ne sviđa Slavenima, jer nije put do ostvarenja ravnopravnosti i samostalnosti austrijskih naroda. Šulek se, ipak, tješio nadom o zadržavanju slavenske većine u austrijskom parlamentu pa će ova vlada biti samo prelazna do uspostave nove »federalističke« vlade svih austrijskih naroda.⁴⁸ Sulek je, u ovim razmatranjima, zaboravljao da austrijska vlada nije bila parlamentarno izvršno tijelo, temeljeno na skupštinskoj većini, kao u zapadnoeuropskim zemljama, već su je činili carski činovnici, kojima je najvažniji bio interes prijestolja, a ne naroda. Možda su oštre Sulekove riječi o austrijskoj vladi utjecale na Franju Kulmera, hrvatskog predstavnika na Dvoru i ministra bez lisnice u istoj vladi, da uvrsti, u pismu Jelačiću iz prosinca 1848, Šulekov list, uz *Slavenski Jug*, među glavne širitelje »demagoških« i »komunističkih« ideja u Hrvatskoj.⁴⁹ Sulek je nešto kasnije privremeno promijenio mišljenje u pozitivnom smislu o novoj vladi zbog njezinih obećanja o slobodnom ustrojavanju narodnih općina, ravnopravnosti naroda ugarske krune, odgodi sklapanja austrijsko-njemačkog saveza i suprotstavljanju utjecaja dvorske kamarile i stranih vlada.⁵⁰

Sulek je, u svojem publicističkom djelovanju, uvijek pokazivao opreznost i umjerenost, trudeći se da ne donosi prenagle i ishitrene sudove, koje bi burni događaji ubrzo demantirali. Te je karakteristike pokazao i u pitanju slanja hrvatskih zastupnika u austrijski parlament, koji je 22. studenog 1848. nastavio s radom u moravskom gradiću Kromerfžu. Na vijest da je vladar odredio premještanje parlamenta iz Beča, gdje je u listopadu izbila pobuna, u Kromeriž, nekoliko je hrvatskih županijskih i gradskih oblasti početkom studenog 1848. uputilo molbu Banskome vijeću da pošalje hrvatsko poslanstvo da zastupa u parlamentu hrvatske interese.⁵¹ Premda je to Bansko vijeće odbilo učiniti zbog ratnog stanja s Mađarima i nejasnog državno-pravnog odnosa Hrvatske prema Austriji,⁵² ova se težnja pojavila ponovno u prosincu 1848. Na poziv praške »Lipe slovanske« od 12. prosinca 1848. zagrebačko društvo »Slavenska Lipa na slavenskom Jugu« zamolilo je Bansko vijeće 17. prosinca da organizira slanje zastupnika u Kromeriž.⁵³ Zagrebačka »Lipa« zamolila je, također, bana Jelačića 17. prosinca⁵⁴ i F. Kulmera 22. prosinca⁵⁵ da pomognu svojim utjecajem u vladi i na Dvoru, da se hrvatski zastupnici po-

⁴⁸ B. Š, Novi austrijski ministarstvo - *NDHS*, 25, XI. 1848/131.

⁴⁹ AHAZU, OBJ, I/D-I 34.

⁵⁰ B. Š, Program austrijskoga ministarstva - *NDHS*, 2. XII. 1848/134.

⁵¹ HDA, BV, Unutarnji odsjek (UO), 1848/11/521; 1848/III/789; 1848/III/4772.

⁵² Tako je negativan stav Banskog vijeća objasnio Lentulaj u pismu banu Jelačiću 13. studenoga 1848. (AHAZU, OBJ, III/A-53).

⁵³ HDA, BV, UO, 1848/III/4881.

⁵⁴ NSB, Pravila i zapisnici Slavenske lipe u Zagrebu, R 6524/c-1.

⁵⁵ Isto, R 6524/C-6.

zovu u austrijski parlament. Zagrebačka »Lipa«, čiji je član i među osnivačima od početka bio i Sulek, osnovano je, po uzoru na češku »Lipu slovansku«, krajem studenog 1848. u Zagrebu s namjerom da pomaže suradnju austrijskih Slavena, razvija političku svijest u puku, potpomaže njegov materijalni i kulturni napredak, te podržava »nastojanje da država austrijska postane savezna država, sastojeca iz posebno samostalnih, pokrajinskoderžavno upravljane posiedujućih narodah, na temelju podpune ravnopravnosti svih narodah u njoj živućih, bez obzira na stare provincialne i administrativne razdielke...«⁵⁶ I dio hrvatskog novinstva izjasnio se odlučno u prilog slanja hrvatskih zastupnika."

Iako su *Novine dalmatinsko-hervatsko-slavonske* dopustile mogućnost slanja hrvatskih zastupnika u Kromeriž,⁵⁸ sam Sulek, kao urednik, nije se, krajem 1848., izjašnjavao o ovom pitanju zbog, kako je kasnije objasnio, nejasnih političkih okolnosti. Smatrao je da Hrvati ne smiju biti nesmotreni i bezuvjetno poslati zastupnike u austrijski parlament, tim više što se Hrvatska nije bezuvjetno odlučila očuvati i stvoriti slobodnu Austriju, »veće je naročito izjavila, da to želi izvesti na temelju confoederacie i iztičuće odande ravnopravnosti sviuh narodah. Izjavila je, da će od svoje narodne i municipalne autonomie ustupiti samo toliko, koliko treba da se od Austrie stvori slobodna savezna država.« Slanje zastupnika, nastavlja Sulek, bio bi smrtonosan udarac hrvatskoj autonomiji, jer sadašnja Schwarzenberg-Stadionova vlada želi stvoriti iznutra jedinstvenu centralističku državu, koja bi se izvana pridružila Njemačkom savezu. Umjesto besmislenog i opasnog slanja zastupnika treba otvoreno reći austrijskoj vladi da Hrvatska neće priznati nikakav savez s Austrijom dok se ne izjasni za »foederaciju i ravnopravnost, al pravu, a ne onakvu kao što on derži, pošiljajuć nam nčmačka pisma; doklegod nesklopi s nami ugovor, i nepriznaje našu domaću autonomiu. Dok to austr. ministri neučine, nevalja nam se puštati u nikakvo društvo s njim, već krepko se opirati svakoj nameći smerajućoj na centralizaciju.«⁵⁹ Takvim je razmišljanjima, očito, nedostajalo realne podloge, jer, nakon sloma mađarskog separatističkog pokreta u ljeto 1849., austrijska vlada nije Hrvate pitala žele li prihvatiti centralističko ustrojstvo države, predviđeno Oktroiranim ustavom iz ožujka 1849., ili ne. Sulek je, u ovom razdoblju, uzrok nezadovoljstva Hrvata i drugih Južnih Slavena nalazio u neispunjenim obećanjima austrijske vlade, te njezinom protežiranju centralizacije, germanizacije i, u Mađarskoj, »lojalne« mađarizacije.⁶⁰

⁵⁶ Isto, R 6524/a-I. O kratkotrajnoj djelatnosti zagrebačke »Lipe« piše J. Šidak, »Družvo Slavske Lipe na slavenskom Jugu« (dalje: »*Družh'o*«), u: *Studije*, 291-321.

⁵⁷ *SJ*, 12. XII. 1848/56; 28. XII. 1848/62.

⁵⁸ *NDHS*, 12. XII. 1848/138. J. Šidak, »*DružU'o*«, u: *Studije*, 294, smatrao je daje Šulek autor nepotpisanog članka. Međutim, Šulek je svoje članke uvijek potpisivao punim prezimenom ili inicijalima. Osim toga, u članku iz veljače 1849. (usp. iduću bilješku) Šulek je izričito spomenuo da se prije nije izjašnjavao o tom pitanju.

⁵⁹ B. Š, Valja li nam poslati poslanike u Kromeriž?-A@/K, 10. II. 1849/18.

⁶⁰ B. Š, O p p o s i t i a j u ž n i h S l a v j a n a h -*NDHS*, 22. II. 1849/23.

Negativan Šulekov stav prema slanju hrvatskih zastupnika u austrijski parlament i, time, priznanju austrijske zakonodavne i izvršne vlasti, bio je uvjetovan njegovom recepcijom sve negativnijeg političkog kretanja od kraja 1848. godine. Doduše, u osvrtu na prošlu godinu opravdao je borbu hrvatskog naroda za očuvanje Austrije i vlastitih nacionalnih interesa.⁶¹ Ostvarena politička sloboda i nacionalna ravnopravnost trebale bi postati temelj kulturnog napredovanja Hrvata, koji se i najjrosvjjetnom planu trebaju pridružiti civiliziranim europskim narodima.⁶² No Sulek će ubrzo, kao i cjelokupna hrvatska politika, morati uvidjeti da Hrvati moraju braniti i postojeću autonomiju pred centralističkim pretenzijama austrijske vlade.

Sredinom prosinca 1848. austrijska carska vojska, u koju su uključeni i Jelačićevi graničarski odredi, počela je ratne operacije protiv samostalne mađarske države. Pohod je u početku tekao povoljno i već 5. siječnja 1849. austrijske trupe zaposjele su bez borbe Peštu i ubrzo odbacile Mađare preko Tise. Lakoća vojnog prodora uvjerila je austrijsku vladu da će mađarska revolucija brzo biti ugušena, a jedinstvo carstva vraćeno. Stoga 20. siječnja 1849. donosi odluku da raspusti parlament, koji je, zbog stalnih nacionalnih sukoba i sve većeg utjecaja dvorske kamarile, pokazivao potpunu političku jalovost, i s kraljem oktroira ustav. U Oktroiranom ustavu od 4. ožujka 1849. predviđena je centralistička Austrija, koja se formalno sastoji od povijesnih zemalja sa statusom krunovina (*Kronlander*). Za Hrvatsku to je realno značilo znatnu degradaciju njezinog dotadašnjeg državno-pravnog statusa u Monarhiji ne samo zbog »darovanog« ustava, koji se mogao svaki tren ukinuti, već i zbog potpunog zaobilaženja Sabora, koji je jedini bio ovlašten proglašavati u Hrvatskoj zakone i druge temeljne pravne akte. Ustav je zaobišao i teritorijalnu cjelovitost Hrvatske, jer je tek navijestio mogućnost pripojenja Dalmacije Banskoj Hrvatskoj, a Vojnu je granicu proglasio zasebnom krunovinom.⁶³

U prvom komentaru Šulek ističe daje Oktroj u Hrvatskoj izazvao opće nezadovoljstvo, jer zagovara germanizaciju i uništava ideju o »velikoj foederativnoj Austrii«, koja jedina može sačuvati višenacionalnu carevinu. Ogorčenost proizlazi iz toga što ustav »nepružna nam nikakve garantije za našu budućnost, i svaki čovek, u kojem kuca pošteno serce za slobodu, uzavret će pravednim gnjevom nad ovom msvtificationom ustavne slobode. Ne samo što sve teži na skrajnju centralizaciju, već su njime otvorena širom vrata Metternichismu... A po imenu što se nas tiče mi ćemo si p o d p i s a t i s m e r t n u o s u d u n a š e g a n a r o d a , ako ustav taj primimo, koji nam podseca sve narodne žile i živce, i povratja nas u kletu doba Metternichove vlade.«⁶⁴

U daljnjoj analizi Oktroiranog ustava Sulek je istaknuo kako u njemu, doduše, postoje lijepe riječi o ravnopravnosti austrijskih naroda i jezika, ali za njho-

⁶¹ B. Š., *O b z i r -NDHS*, 4.1. 1849/2.

⁶² Isto *-NDHS*, 6.1. 1849/3.

⁶³ Tekst Oktroiranog ustava u: HDA, *ZS I* (1718-1913), 1849/131-71.

⁶⁴ B. Š., *Iz Zagreba na dan sv. Ćirila i Metod a-NDHS*, 10. III. 1849/30.

vo ispunjavanje nema nikakvih garancija, jer vlada ni svoja dosadašnja obećanja nije ispunila. Centralizacija, koju ustav zagovara, neminovno će voditi germanizaciji, kako pokazuju i njemačka pisma vlade upućena Banskom vijeću, i, time, negiranju načela nacionalne ravnopravnosti. Predviđeno ukidanje carina između zemalja Cislajtanijske i Translajtanijske dovest će do propadanja domaćih trgovaca i obrtnika, koji neće moći izdržati konkurenciju jeftinije austrijske industrijske robe. Vojna granica najveća je hrvatska rana, jer će se u njoj povratiti staro ropstvo s vojnim apsolutizmom, birokracijom i germanizacijom/⁶⁵ Sulek je smatrao da Bansko vijeće treba, ako stigne naredba o proglašenju Oktroja, odgovoriti kralju da hrvatski narod ne može priznati zakon, koji nije proglašen na njegovom Saboru. Sabor bi trebao, kada se sastane, izraditi potrebne promjene u ustavu, a ban Jelačić, koji je sada Hrvatima jedina nada, mogao bi spriječiti proglašenje Oktroja u Vojnoj granici.⁶⁶ Prema tome, osnovniji razlog Sulekovog odbacivanja Oktroja u njegovom negiranju hrvatske autonomije, teritorijalne cjelovitosti i državnog suvereniteta Hrvatske temeljenog na povijesnom, državnom i modernom prirodno-nacionalnom pravu. Zagovaranje centralizacije, germanizacije i politički jednoobrazne, umjesto federalno-konfederalne i pluralne unutrašnje organizacije države također su važni razlozi Sulekovih oštrih napada na Oktroirani ustav.

Time Sulek, međutim, nije odustao od osnovnih koncepcija austroslavizma i ideje preuređenja Austrije u zajednicu ravnopravnih nacija na temelju povezanosti federalnih i konfederalnih vrijednosti. Takva su nastojanja, iako nerealna, bila jedina prihvatljiva solucija nacionalnih djelatnika malih slavenskih naroda Austrije, koji načelno nisu mogli dobrovoljno prihvatiti obnovu predožujskog stanja, a nedostajalo im je snage za vlastito osamostaljenje. Sulek je pisao da osnovna ustava, koju je izradio rastjerani austrijski parlament nije, doduše usvojila, zbog njemačkog pritiska, načelo »federacije«, ali je sadržavala element - domaća vlada odgovorna domaćem saboru za svaku pokrajinu - iz kojeg bi se ona postupno razvila. Hrvate se, za razliku od Mađara, ne može optuživati za separatizam, jer se i sada, kao i prošle godine, zalažu da financijski, ratni i trgovački poslovi budu zajednički za sve zemlje Monarhije.⁶⁷ U ovo vrijeme pada izrada nekoliko dokumenata i zakonskih osnova od strane Banskog vijeća ili saborskog Velikog odbora u kojima se nastoje iznaći načini za zaštitu hrvatske autonomije od centralističkih pretenzija austrijske vlade poput Privremena osnova za uređenje na obranu domovine potrebite narodne vojske;⁶⁸ Osnove za utemeljenje narodne vojske u trojednoj kraljevini hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj po načelu podpune jednakosti između krajine i provincijala, i po načelu ustavnog zavoda narodne

⁶⁵ B. Š, N a š a p o g i b e l j - N D H S, 13. III. 1849/31. *Ni Slavenski Jug* nije zaostajao u oštrim napadima na darovani ustav iz istih razloga kao i Šulek (*SJ*, 10. III. 1849/30, 13. III. 1849/31, 17. III. 1849/33, 29. III. 1849/38.).

⁶⁶ B. Š, N a š a o b r a n a - N D H S, 15. III. 1849/32.

⁶⁷ B. Š, P o t v o r e - N D H S, 3. IV. 1849/40. Šulek je, vjerojatno omaškom, propustio spomenuti i vanjske poslove kao zajedničke.

⁶⁸ HDA, ZSI, 1849/131-128.

obrane;⁶⁹ Osnove zakona o odnošenju trojedne kraljevine prema monarkii austrijskoj⁷⁰ i adrese članova Velikog saborskog odbora kralju 25. travnja 1849.⁷¹

Oktroiranje ustava jasno je pokazalo da austrijski narodi i njihov parlament nemaju realne političke snage nasuprot znatno ojačalim konzervativnim austrijskim snagama. Hrvatima je sada preostao samo ban Jelačić da svojim utjecajem na Dvoru pomogne zaštititi postojeću hrvatsku autonomiju i spriječiti jačanje centralističkog pritiska austrijske vlade prema Hrvatskoj. Sam je Jelačić, u travnju 1849, uputio kralju memorandum u kojem se zalaže za ispunjavanje nacionalnih zahtjeva Slovaka i Srba, te uvođenje ustavnosti i narodnog jezika u političke poslove u Vojnoj granici.⁷² Šulek je pisao da je Jelačićeva ratna vještina zaslužna što je Hrvatska ostala pošteđena od ratnih razaranja. On ostaje i nadalje narodni ban, koji se treba što prije vratiti u Hrvatsku.⁷³ Jelačić je, tvrdi Sulek, ispravno obavijestio kralja o nezadovoljstvu hrvatskog naroda s Oktroiranim ustavom pošto ga je vladar, krajem ožujka 1849, pozvao da iznese prijedloge o reorganizaciji Vojne granice i obećao ustrojavanje posebnog općinskog uređenja u Granici.⁷⁴ Sulek je opravdao i poznatu Jelačićevu izjavu podrške knezu Windischgratzu iz ožujka 1849. kao rezultat spleta okolnosti i banovog izbjegavanja sukoba.⁷⁵ Naglašavao je da Hrvati u nikoga nemaju slijepo povjerenje, ali da ne mogu optuživati Jelačića, iskrenog prijatelja hrvatskog naroda, koji je »stup ne samo naše domovine, nego svega austrijskoga slavjanstva.«⁷⁶

Jelačić je, prije povratka na južno ratište, boravio od 7. do 9. svibnja 1849. u Zagrebu i potpisao Privremeni zakon o štampi, koji je, djelomično po uzoru na austrijski zakon o štampi, sastavio zagrebački kanonik i načelnik Prosvjetnog odsjeka Banskog vijeća Stjepan Movses. Zakon predviđa visoku kauciju od 2000 srebrnih forinti za političke listove, koji izlaze više od tri puta tjedno a za one, koje izlaze tri puta tjedno - dakle, i *Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske* -1000 forinti. Zakon, nadalje, predviđa stroge kazne globe, zatvora, zabrane lista i pozivanja na odgovornost autora članaka, uz urednika, izdavača i tiskara, za poticanje bune, neposlušnost prema oblastima, širenje nacionalne i vjerske mržnje, unošenje uznemirujućih glasina itd.⁷⁷ »Zakon« je, uz nelegalno donošenje, jer je zakon u Hrvatskoj mogao stvarati samo Sabor uz kraljevu potvrdu, imao očitu političku namjeru »discipliniranja« ili, čak, obustavljanja zagrebačke opozicijske štampe. Posebno je nezadovoljstvo u hrvatskoj javnosti izazvalo Jelačićevo potpi-

⁶⁹ Zagreb 1849. (posebna brošura)

⁷⁰ P. Korunić, *Program*, u: PP 11, 240-244.

⁷¹ NSB, Adrese Banskog vijeća i Saborskog velikog odbora kralju 1848.-1849, R 6578/4.

⁷² J. Sidak, »*Družtvo*«, u: *Studije*, 307.

⁷³ NDHS, 24. III. 1849/36.

⁷⁴ NDHS, 14. IV. 1849/45.

⁷⁵ NDHS, 24. III. 1849/36, 5. V. 1849/54.

⁷⁶ NDHS, 5. V. 1849/54.

⁷⁷ NSB, ZL, BJ, R VHIa B-2, ormar 1, lad. 5.

šivanje kao »bana i dictatora«, pošto se radilo o zloupotrebi diktatorskih ovlasti, koje je banu, zbog ratne opasnosti, dao Sabor u lipnju 1848. U proglasu narodu 9. svibnja Jelačić se žalio na »lažljive proroke«, koji pokopavaju red i mir,⁷⁸ pri čemu je vjerojatno mislio i na zagrebačku opozicijsku štampu.

Privremeni zakon o štampi službeno je objavljen 20. svibnja 1849, zbog naknadnih korekcija od strane Banskog vijeća, ali već se ranije znalo za njegovo sastavljanje. Šulek je smatrao da formalni zakon o štampi nije moguće uvesti »ako nećemo slobodu štampe, ovo najjače poručanstvo narodne slobode, nepravedno stegnuti ili pako sami sebe naruglo staviti.« Za takav zakon najviše se zalažu »obscuranti i jezuiti«, samovoljni lokalni službenici i utjecajna gospoda. No pravedni štamparski zakon mora sprečavati uvredu svih građana, a ne samo gospode.⁷⁹ U daljnjem komentaru štamparskog zakona Sulek ističe da kaucija treba služiti osiguravanju pretplatnika, ali ne može biti mjerilo za moralnost i inteligenciju izdavača i urednika ako ne želi »slobodnu štampu prečki, siromaka s polja žurnalistike oterati i samo za bogate materialiste ju zadržati.«⁸⁰ Sulek je poslao poseban komentar zakona Prosvjetnom odsjeku Banskog vijeća u kojem objašnjava da se radi o očitij namjeri gušenja slobode štampe, jer će samo »mračnjaci« i »jezuiti« moći slobodno pisati.⁸¹ No, prema Suleku, Movsesje ovaj komentar odbacio, postoje kao uzor uzeo novi austrijski zakon o štampi, koji je tek neznatno bolji od stare cenzure, ali bez njegovih liberalnih elemenata. Šulek je osudio i banovo pozivanje na diktatorske ovlasti.⁸²

Krajem lipnja 1849. Sulek definitivno napušta uredništvo *Novina dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih* i postaje, od 1. srpnja, urednik *Slavenskog Juga*, iako su se još neko vrijeme braća župan, izdavači lista, potpisivali kao urednici. Prema Šulekovo korespondenciji s izdavačem i vlasnikom Lj. Gajom osnovni je razlog Sulekovog odlaska razlika između formalnog statusa i stvarnih obaveza u redakciji. Još 30. svibnja 1848. Sulek je pismeno predlagao Gaju da mu potpuno preda uredništvo, pošto se uređivanjem lista ionako ne bavi.⁸¹ Usmeni dogovor, koji je tada postignut, očito se nije poštivao, jer se Šulek 10. prosinca žalio Gaju na loš postupak prema njemu i najavljuje svoj odlazak.⁸⁴ Ugovor, kojim 1. siječnja 1849. Gaj potpuno predaje uredništvo Šuleku, prvi je samovoljno prekršio u lipnju iste godine potpisujući se u listu kao urednik. Stoga je Šulek 23. lipnja pismeno oba-

⁷⁸ *SJ*, 12. V. 1849/56.

⁷⁹ B. Š, Najprečiji zakoni - *NDHS*, 10. V. 1849/56.

⁸⁰ B. Š, Jamčina - *NDHS*, 12. V. 1849/57.

⁸¹ HDA, BV, PO, 1848/XIII/4447-97; B. Š, Opazke - *NDHS*, 24. V. 1849/62. Moguće je, premda o tome nisam pronašao potvrdu, daje upravo ovaj Sulekov tekst potaknuo Lentu-laja da odgodi obavljanje zakona o štampi i ponešto izmijeni prvobitni tekst.

⁸² B. Š, Rodoslovje našega zakona o štampi - *NDHS*, 22. V. 1849/61. *ISlavenski Jug* osudio je Zakon o štampi zbog njegovih »neliberalnih« odredbi kao i Jelačićevo pozivanje na diktatorske ovlasti (*SJ*, 12. V. 1849/56; 22. V. 1849/60).

⁸³ Milivoj Šrepel, Šulekovi listovi Gaju, u: *Grada za povijest književnosti Hrvatske 2*, Zagreb 1899, 285-286.

⁸⁴ Isti, isto, 286-287.

vijesti Gaja da napušta redakciju njegovog lista.⁸⁵ Moguća je pretpostavka da je Gaj isprovocirao Sulekov odlazak iz redakcije svojih novina, ukoliko je točna Kulmerova tvrdnja, u pismu Jelačiću 14. lipnja 1849, daje Gaj bio kod njega u Beču, obećao da će sam preuzeti redakciju, riješiti se Šuleka i redigirati novine »u dobrom duhu«, tj. u interesu austrijske vlade (»Gaj... versprochen, die redaction seiner Zeitung nun selbst wieder zu übernehmen, Šulek zu entfernen, selbe im guten Geiste zu redigiren.«)⁸⁶ Šulek je preuzeo *Slavenski Jug* zbog povlačenja bolesnog dotadašnjeg urednika Dragutina Kušlana, ali i zbog suglasnosti, u osnovnim pitanjima, s pisanjem ovog lista. Šulek je od početka srpnja bio faktički, a od 11. kolovoza i formalni urednik *Slavenskog Juga*.⁸⁷ Inače, sam je Šulek pisao da se, nakon napuštanja prijašnjeg uredništva, odlučio posvetiti »privatnomu literarnomu životu, dok me nisu priatelji upravo prisilili da primim uredjivanje Slav. Juga...«⁸⁸ Šulekovim dolaskom *Slavenski Jug* zadržava sva svoja osnovna politička načela, gubeći na čestoj ranijoj neumjerenoj ošttrini i bezobzirnosti.

/// *Bogoslav Šulek kao urednik »Slavenskog Juga«*

Promjena uredništva i lista nije, za Šuleka, značila odstupanje od dotadašnjih osnovnih političkih i državno-pravnih koncepcija. Nastavio je hrabru, iako već očitno beznadnu borbu protiv centralističke i germanizatorske politike austrijske vlade, smatrajući da se otporom može više postići nego stalnim ustupcima i popuštanjem. On je pripadao u onu grupu hrvatskih nacionalnih djelatnika, koji su smatrali da se treba suprotstavljati svim centralističkim nalogima iz Beča kao suprotnim hrvatskim povijesnim i nacionalnim pravima, a ne popuštati austrijskoj vladi u zamjenu za neodređena obećanja.⁸⁹ Isticao je, u svojem prvom članku u *Slavenskom Jugu*, da Hrvatska ne može osigurati politički, kulturni i privredni napredak bez samostalne domaće vlade zbog koje su Hrvati i krenuli u rat prošle godine. To bi bila vlada, »koja bi od bečkoga popečiteljstva (vlade - T. M.) samo na toliko zavisila, na koliko to potrebuje obstanak i jedinstvo foederativne države.«⁹⁰ Šulekovo zalaganje za preuređenje Monarhije bilo je usko povezano s njegovim usvajanjem zapadnoeuropskih političkih, društvenih, kulturnih i privrednih dostignuća.⁹¹ U teškom položaju drugih nenjemačkih i nemadarskih naroda Austrije Sulek je vidio posljedicu nepostojanja domaće vlade i političke autonomije. Pri tome je sadašnja germanizacija i austrijska centralizacija za

⁸⁵ Isti, isto, 287.

⁸⁶ Đuro Šurmin, Beiträge zur Geschichte 1848.-1849. Briefwechsel Kulmer-Jelačić-^grammer *Tagblatt*, 13.1. 1912/10.

⁸⁷ 5/, 11. VIII. 1849/113.

⁸⁸ 57, 28. VII. 1849/101.

⁸⁹ Tako je Josip Torbar, O životu i djelovanju dra Bogoslava Šuleka, u: *Ljetopis JAZU Uza god. 1896.*, Zagreb 1897, 126, objasnio političku polarizaciju u Hrvatskoj tijekom 1849. godine, osobito nakon donošenja Oktroiranog ustava.

⁹⁰ *SJ*, 3. VII. 1849/79.

⁹¹ B. Š, Meržnja zapada - *SJ*, 4. VII. 1849/80.

Hrvate jednako pogibna kao i prijašnja mađarizacija.⁹² Šulek je isticao da su Hrvati i sada za jedinstvenu Austriju, ali »federalnog« tipa, po kojem »centralna vlada da zadržati onu vlast nad nami, koja je potrebna za uzdržavanje jedinstva monarhie; u ostalom pako neka se svaki narod kod svoje kuće po svojoj volji ustroji i upravlja. Jednom rečju mi smo htjeli za celu monarkiju foederatiu, a za pojedine njezine pokrajine razumnju centralizaciju.«⁹³ U Šulekovim koncepcijama o preuređenju Monarhije, kao i u hrvatskoj politici 1848.-1849. i nakon 1860. općenito, prisutna je neriješena proturječnost. Naime, moderne teritorijalne države, koje nastaju u XVII. i XVIII. stoljeću u zapadnoj Europi pokazuju tendenciju, kako je uočio poznati francuski liberalni mislioc Alexis de Tocqueville, prema sve većoj centralizaciji ne samo središnje vlasti, već i upravnih struktura. S razvojem građanskog društva, pismenosti, komunikacija, tržišta, javnog mnijenja i medija, tokom XIX. stoljeća, ove tendencije ne slabe, već se pojačavaju. Austroslavizam je polazio od uvjerenja daje opstanak Austrije životna potreba malih slavenskih naroda, pre slabih za samostalan politički život. Pri tome se, iz straha da se »jedinstvo Austrije« ne iskoristi isključivo u interesu reakcije i/ili njemačkog nacionalizma, naglašavalo da centru treba ustupiti samo minimum kompetencija - ratni, financijski, trgovački i vanjski poslovi - dovoljnih za funkcioniranje države. S druge strane, preuređena Austrija trebala bi, prema vani, pružiti malim slavenskim narodima zaštitu od velikonjemačkih i velikoruskih pretenzija. No to je moguće samo ako je snažna i homogena država, što je isključeno zbog velike samostalnosti saveznih nacionalnih država. Drugim riječima, temeljna proturječnost austroslavizma je u tome što se istovremeno traži slaba Austrija iznutra, a jaka izvana. Šulek je, nadalje, navodio da sadašnja neumjerena centralizacija austrijske vlade glavni je razlog, uz zadržavanje političke odvojenosti Granice i Dalmacije od sjeverne Hrvatske, hrvatskom nezadovoljstvu s Oktroiranim ustavom.⁹⁴ Šulek je navodio da Hrvati traže samo »što smo pod istim Magjari imali - našu domaću municipalnu samostalnost; mi ištemo, da nam se neplatja sramotom za našu vjernost, da nam se nenametju tobožnje slobodštine, koje nam upravo o glavi rade.«⁹⁵ Ovo ublažavanje osnovnih nacionalnih zahtjeva Šulek neće stalno zadržati u posljednim mjesecima izlaženja *Slavenskog Juga*, jer će i dalje povremeno zagovarati preuređenje Austrije u zajednicu suverenih nacija.

U ovo je vrijeme Šulek počeo osjetno ublažavati stav prema Oktroiranom ustavu. Tvrdio je, suprotno mnogim ranijim člancima, da nitko u Hrvatskoj nije u potpunosti odbacivao Oktroj, ali da se neke točke trebaju promijeniti u »federalativnom smislu«, a neke jasnije izraziti.⁹⁶ Oktroj je, piše Šulek, u mnogim stvarima bolji od sadašnjeg hrvatskog ustava (tj. *iura municipalia* - T. M.), ali bi ga trebao prihvatiti opći austrijski sabor.⁹⁷ Šulek, ipak, nije načelno promijenio svoj stav pre-

⁹² *SJ*, 23. VII. 1849/96.

⁹³ B. Š., Kako mi razumevamo jedinstvo Austrie - *SJ*, 6. VIII. 1849/108.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ *SJ*, 11. VIII. 1849/113.

⁹⁶ B. Š., Kako mi razumevamo jedinstvo Austrie - *SJ*, 6. VIII. 1849/108.

⁹⁷ *SJ*, 31. VIII. 1849/128.

ma Oktroju, jer je pisao daje ugarska kruna Hrvatima ostavljala više autonomije od ovog ustava.⁹⁸ Ublažavanje stava prema Oktroju nije bio rezultat promjene Šulekovih osnovnih političkih načela, već uvida u nemogućnost dulje odgode proglašavanja Oktroja u Hrvatskoj. Naime, još 28. srpnja 1849. ban je Jelačić, u proglasu narodu, nagovijestio, potrebu prihvaćanja ustava.⁹⁹ U pismu istog dana zahtijevao je da Bansko vijeće proglasi ustav u Hrvatskoj i Slavoniji,¹⁰⁰ ali je ono 4. kolovoza odgovorilo da to ne može učiniti bez povrede tradicionalne hrvatske autonomije po kojoj je samo Sabor ovlašten proglašavati ustav i zakone.¹⁰¹ No ova hrabra odbrana hrvatske državnosti postala je politički bespredmetna nakon kapitulacije glavnine mađarske vojske pred ruskim trupama kod Vilagosa 13. kolovoza 1849. Na ponovni Jelačićev zahtjev za proglašenjem Oktroja 22. kolovoza¹⁰² Bansko je vijeće popustilo i Oktroj je službeno proglašen u hrvatskim županijama i gradovima u prvoj polovini rujna.

Usprkos sve lošijem razvoju političkih prilika u Monarhiji Sulek je vjerovao da će vlada morati prihvatiti »federativan« princip preuređenja države, »jer svaki dan se bolje uveravamo, da podpuna ravnopravnost nije moguća bez foederativnog načela, i da nas centralizacija vodi u naručje germanizma, pa ovaj će opet put absolutizmu otvoriti, za kojim će sledom slediti nova revolucija i neobhodna propast Austrije, jer se narodi neće dati više obmanuti.« Time se nije izricao antiaustrijski stav, već želja za preuređenjem Austrije u zajednicu slobodnih i ravnopravnih nacija, koje bi su, u takvoj državi, mogle slobodne razvijati i sobom upravljati.¹⁰³ Sulekovo odbacivanje optužbi o separatističkim namjerama *Slavenskog Juga* i njega osobno nije bilo izraz oportunitizma, već je konzekventno proizlazilo iz austroslavističke pozicije. Ostvarenje pravednih nacionalnih želja, ne samo u Monarhiji, već i izvan nje, bilo bi, prema Sulcku, garancija općeeuropskog mira, jer su se dotadašnji ratovi vodili u interesu prijestolja i vlada.¹⁰⁴

Nakon dvomjesečnog odsustva iz redakcije zbog fizičke nezgode Sulek je, na prijelomu 1849. i 1850., intenzivirao pisanje u *Slavenskom Jugu*. Objasnio je da pojedini izrazi solidarnosti u listu prema Mađarima ne znači zauzimanje antiaustrijske pozicije, već žaljenje mađarske nacionalne tragedije i pretvaranje Ugarske u austrijsku krunovinu. Želimo, piše Šulek, »pomirenje dostojno (al ne podloženo) s Magjari, želimo slogu svih austrijskih narodah, Slavjanah, Magjarah i Rumunah - želimo ein einiges Oesterreich, jer i nama preti obća pogibelj od germanizma i skopčanoga s njim bureaukratizma.«¹⁰⁵ Žaljenje zbog sudbine Mađara nije,

⁹⁸ B. Š., Odgovor oktrojašem - *SJ*, 23. VIII. 1849/121.

⁹⁹ HDA, Zagrebačka županija, Upravni odbor, 1848/kut. 6-3/br. 348.

¹⁰⁰ "Stjepan Mirković (tj. Đuro Deželić), *Ivan Kukuljević Sakcinski*, Zagreb 1861, 43-45.

¹⁰¹ Isti, isto, 45-46.

¹⁰² HDA, BV, UO, 1849/VII/1890.

¹⁰³ B. Š., Jesmo li mi separatiste? - *SJ*, U. IX. 1849/136.

¹⁰⁴ B. Š., Vični mir - *SJ*, 4. IX. 1849/131.

¹⁰⁵ B. Š., Politika Slavenskoga Juga - *SJ*, 24. XII. 1849/223.

dakle, kod Šuleka i *Slavenskog Juga*, proizlazilo iz zakašnjelog solidariziranja s mađar-skim separatizmom, već iz uvida da se na njegovim ruševinama uzdigla austrijska centralizacija i germanizacija. Mađarska politika, premda neprijateljski orijentirana prema težnjama nemađarskih narodnosti, bila je, do 1849, brana protiv centralističkih pretenzija Beča. Nakon sloma mađarske borbe za nacionalnu nezavisnost austrijskoj vladi više ništa nije stajalo na putu postupne likvidacije tradicionalne autonomije zemalja Translajtanijske.

Uredništvo *Slavenskoj Juga* prevelo je članak poznatog češkog povjesničara i političara Františka Palackog u kojem se govori o potrebi preuređenja Monarhije u zajednicu ravnopravnih i samostalnih nacija kao osnovnog uvjeta njezine stabilnosti i očuvanja.¹⁰⁶ Prevođenjem ovog članka uredništvo je željelo pokazati da austroslavizam ne zagovaraju samo anonimni i buntovni novinari, kako su tvrdili službeni bečki krugovi i njemački centralistički listovi, već i poznate i uvažavane osobe austrijskog javnog života. Šulek je u komentaru pisao da će se *Slavenski Jug*, u odbrani ustavnosti, hrvatske autonomije i nacionalne ravnopravnosti u Austriji i nadalje ugledati na Palackog.¹⁰⁷ Isticao je da zbog Oktroiranog ustava »federacija« trenutno nije moguća, no »mi ćemo sveudilj težiti za ovom ideom, jer da nam se uništi nada foederativne Austrije, morali bismo sdvojiti o budućnosti našega naroda.« U istom je članku Šulek dao jedno od najboljih objašnjenja, u tadašnjoj hrvatskoj političkoj publicistici, razlike između ideje preuređene Austrije najednoj i ideje centralizirane ijednoobrazne Monarhije na drugoj strani: »Ona je država po načelu foederatie ustrojena, gdje se svakoj pokrajini ostavlja pravo, da može sama sobom upravljati (selfgouvernement), a obćenitoj vladi ustupa se samo toliko od ove samovlasti, koliko treba za uzderžanje zajedničke sveze svih pokrajina i za obranu i promicanje njihove koristi i interesah. - A gdje se sva vlada koncentrira u jednoj ruki, gdje se vlast centralne vlade proteže neposredno do zadnjeg sela države; gdje nijedna pokrajina neima pravo upravljati svoje poslove, već kod svake stvari treba da se moli dozvoljenje od centralne vlade: onde vlada centralizacia, kao n.p. u Francezkoj, i kao što se evo sada i u Austrii uvodi. Mi dakle želimo, da se svakomu austrijskomu narodu ostavi vlast, da može sam sobom upravljati putem svojega sabora i svoje domaće vlade; suprotivno centraliste na to teže, da se malo po malo sadašnje pokrajinske vlade i sabori ukinu, i da se monarkia na Kreise porazdčli, koji bi neposredno sve zapovčdi iz Beča dobivali.«¹⁰⁸ Šulek je, također, objasnio nemogućnost pomirenja centralizacije i nacionalne ravnopravnosti u Austriji, pošto se u višenacionalnoj zemlji, poput nje, vlada uvijek nalazi »u krilu« jednog naroda, u ovom slučaju Nijemaca, koji ima privilegiran položaj.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Fr. Palacky, O centralizaciji i o narodnoj ravnopravnosti u Austrii-*SJ*, 28. XII. 1849/225 i 29. XII. 1849/226.

¹⁰⁷ B. Š, Naša oppositia -*SJ*, 31. XII. 1849/227.

¹⁰⁸ *SJ*, I.1.1850/5.

¹⁰⁹ Isto.

Slavenski Jug, kao slabo poznato glasilo na periferiji Monarhije s najviše nekoliko stotina pretplatnika, nije, dakako, mogao učiniti ništa za realizaciju svojih osnovnih političkih stavova. No upornom odbranom hrvatske autonomije, zagarantiranjem ravnopravnosti i suvereniteta austrijskih nacija, te čestim oštrim napadima na austrijsku vladu list se znatno zamjerio službenim bečkim krugovima. Predsjednik vlade Schwarzenberg još je 6. svibnja 1849. tražio od Jelačića da se *Slavenski Jug* odmah zabrani.¹¹⁰ Jelačić je 1. srpnja 1849. tražio od Lentulaja da opomene urednike *Slavenskog Juga* i *Südslawische Zeitung-a* da prestanu s napadima na austrijsku vladu.¹¹¹ No *Slavenski Jug* nastavio se zalagati za ista načela i nakon Sulekovog dolaska u redakciju, premda u nešto blažem i umjerenijem tonu.

Jelačić je 23. siječnja 1850. tražio od Lentulaja da se protiv *Slavenskog Juga* pokrene parnica zbog bunjenja graničarskog puka i napada na državne činovnike.¹¹² Sulek se žalio na svjesnu tendenciju da se list uguši ne zbog jedinih članaka, već zbog njegovog općeg političkog pravca.¹¹³ Opravdanost Sulekove tvrdnje pokazuje izvještaj državnog odvjetnika Petra Očića Banskome vijeću 7. veljače 1850. o neuspjelom održavanju porote protiv *Slavenskog Juga* 6. veljače. Sudeње je propalo, jer se branitelj i tužitelj nisu mogli dogovoriti o zamjeni jednog porotnika, koji je demonstrativno odstupio zbog primjene nelegalno donesenog Privremenog zakona o štampi. Očić predlaže Banskome vijeću zabranu i *Slavenskog Juga* i *Südslawische Zeitung-a*, jer zastupaju »federaciju«, što se ne može tretirati kao prekršaj tiskarskog zakona, već kao izdaja države, zbog čega trebaju odgovarati tiskara, izdavači, urednik i autori takvih članaka.¹¹⁴ Jelačić je 10. veljače naložio Lentulaju da se obustavi izdavanje *Slavenskog Juga*, jer »mnogobrojni članci istih novina u perkos obstojećemu privremenomu zakonu o štampi neposlušnost i nepokornost izdateljah i urednika pram zakonom i višjim oblastjam očito pokazuju, meržnju i razdraženost serdacah podpaljuju, i tako na nezadovoljstvo i prekrat probudjuju...«¹¹⁵ U posljednjem rasparčavanom broju lista Sulek je uzalud isticao da *Slavenski Jug* nije nikada pozivao na bunu, već je uvijek savjetovao mirno popravljanje pogrešaka.¹¹⁶ U nedatiranom pismu Jelačiću sredinom veljače 1850. bezuspješno je molio ukidanje zabrane, pozivajući se na umjereno držanje lista, koje je sada jedino opozicijsko glasilo kod austrijskih Južnih Slavena.¹¹⁷ Posljednji

¹¹⁰ AHAZU, OBJ, I/G-g 3-b.

¹¹¹ HDA, BV, UO, 1849/VII/7065. *Südslawische Zeitung* počeo je izlaziti u Zagrebu u siječnju 1849. i zastupao je gledišta vrlo bliska *Slavenskom Jugu* i Suleku.

¹¹² HDA, Banska pisma (BP), 1850/kut. CLIX/br. 86.

¹¹³ B. Š., Nepravda - *SJ*, 6. II. 1850/30.

¹¹⁴ HDA, BP, 1850/CLXIII/826k.

¹¹⁵ HDA, BV, UO, 1850/IX/1776.

¹¹⁶ B. Š, Jeli Slavenski Jug buni narod? - *SJ*, 11. II. 1850/34.

¹¹⁷ NSB, Ostavština Slavoljuba Vrbančića, R 6525/c-1. *Terminus ante quem non* za datiranje ovog pisma je 13. veljače 1850, kada su izdavači *Slavenskog Juga* obavijestili javnost o skorom poduzimanju »shodnih korakah« za ukidanje zabrane (NSB, ZL, BJ, R Villa B-2, ormar 1, lad. 5), što se vjerojatno odnosi na ovo Šulekovo pismo Jelačiću. *Terminus post*

Šulekov čin, kao urednika *Slavenskog Juga*, proglas je javnosti 5. ožujka, kojim on i izdavači izražavaju nadu da će list ubrzo moći ponovno izlaziti.¹¹⁸ Iako će Šulek mjesec dana kasnije sudjelovati u pokretanju i uređivanju novog političkog lista - *Jugoslavenskih novina* najplodonosnije razdoblje njegovog publicističkog djelovanja u okviru hrvatskog četrdesetosmaškog pokreta bilo je završeno.

Z U S A M M E N F A S S U N G

DAS PUBLIZISTISCHE WIRKEN VON BOGOSLAV SULEK 1848-1850

Bogoslav Sulek (1816-1895), kroatischer Publizist, Literat und Naturwissenschaftler slowakischer Abstammung trat durch sein publizistisches Wirken in den Vierziger Jahren des 19. Jhs. insbesondere als Redakteur des Zagreber Blattes *Novine dalmatinsko-hercegovo-slavonske* in Erscheinung. In mehreren Artikeln verteidigte er die Autonomie Kroatiens gegenüber den Bestrebungen Ungarns, Kroatien in einen einheitlichen ungarischen Staat miteinzubeziehen. Von besonderer Bedeutung ist sein öffentliches Wirken zwischen März 1848 und Februar 1850, als er Redakteur der *Novine dalmatinsko-hercegovo-slavonske* war, und ab Juli 1849, als er im Oppositionsblatt *Slavenski Jug* wirkte. Unmittelbar nach dem Rücktritt des österreichischen Außenministers, Fürst Metternich, und nach der Proklamierung der politischen Freiheiten in der Habsburger Monarchie brachte Sulek Ende März 1848 einige der wesentlichen nationalen Anliegen der damaligen kroatischen politischen Öffentlichkeit zum Ausdruck. Er hielt es für unumgänglich, daß Kroatien nun enger an die verfassungsmäßigen österreichischen Erbländer gebunden werden müsse, und zwar wegen der Gefahr seitens der selbständigen ungarischen Regierung, die bestrebt war, sich Kroatien **Untertan** zu machen und wegen einer leichteren Vereinigung der kroatischen Länder. Dabei war die Frage Dalmatiens und der Militärgrenze, die bis 1848 unter der unmittelbaren Verwaltung Wiens standen, von besonderer Bedeutung. Die kroatischen Nationalisten und Sulek betrachteten sie als kroatische Länder - sowohl nach historischem, als auch nach natürlichem Recht. Weder Sulek, noch die gesamte kroatische Öffentlichkeit glaubten wegen der ungünstigen geopolitischen Bedingungen im damaligen Mittel- und Südost-Europa, an die Möglichkeit einer völligen Unabhängigkeit Kroatiens. Daher setzte er sich für eine Bindung Kroatiens an die österreichischen Länder ein, unter Wahrung aber auch Ausdehnung der damals bestehenden Autonomie seines Landes. Er verurteilte die Loslösung Ungarns von den nach der neuen Verfassung zu Österreich gehörenden Ländern und forderte von den Ungarn eine Gleichberechtigung aller Nationen in Transleithanien. Er war einer der ersten in der kroatischen Öffentlichkeit, die Mitte Mai 1848 die Notwendigkeit der politischen und militärischen Allianz der Kroaten mit der serbischen Nationalbewegung in Südungarn gegen die ungarische Regierung als den gemeinsamen Feind betonte. Ab Juni 1848 sprach sich Sulek häufig und in Übereinstimmung mit den Beschlüssen des Kroatischen Landtags für eine politische Verindung der Südslawen in der Monarchie zu einer nicht näher definierten politischen Ganzheit aus.

quem non je 22. veljače, kada je Jelačić, na poledini svojeg negativnog odgovora Šuleku, zabilježio u Beču primitak njegove molbe (Jelačićev odgovor Šuleku od 24. veljače u: AHAZU, OBŠ, XV 19/g-2).

¹¹⁸ NSB, ZL, BJ, R Villa B-2, ormar 1, lad. 5.

Der Kroatische Landtag, der im Juni und Juli 1848 in Zagreb zusammengetreten war, sprach sich für eine Loslösung von Ungarn und eine Bindung an die österreichischen Länder aus. Die Zuständigkeit der österreichischen Zentralregierung und des Parlaments wurde in Militär - und Finanzfragen, sowie in äußeren Angelegenheiten anerkannt, während bei der Abwicklung aller anderen Tätigkeiten und Geschäfte eine autonome kroatische Regierung vorgesehen war. Sulek interpretierte als erster diese Parlamentsbeschlüsse fälschlich als Idee zur Umordnung der Habsburger Monarchie im Interesse einer Gemeinschaft von gleichberechtigten und souveränen Nationen und Nationalstaaten. Er war auch der erste im Rahmen des kroatischen politischen Denkens, der im Juni 1848 seine Idee von der Umordnung der Habsburger Monarchie auf nationaler Grundlage äußerte. Damit nahm er die Grundidee des Austroslawismus an, nach der die Erhaltung aber auch Umordnung der Monarchie eine lebenswichtige Frage der kleinen slawischen Nationen, unter ihnen auch der Kroaten sei. In einer umgeordneten Habsburger Monarchie sollten die kleinen, slawischen Völker innerhalb Österreichs möglichst gute Bedingungen für eine ungehinderte nationale Entwicklung haben, vor allem der deutschen und der ungarischen, vermieden, aber es sollte auch vermieden werden, daß diese in Abhängigkeit von anderen Mächten, wie etwa dem zaristischen Rußland oder dem deutschen Nationalismus geraten. Auf diese Weise widersetzte sich Sulek den Bestrebungen des deutschen Nationalismus nach nationaler Vereinigung in der Schaffung eines Großdeutschland, das auch die westlichen Länder der Habsburger Monarchie erfassen sollte.

Von diesen grundlegenden austroslawistischen Ideen wich Sulek auch nicht ab, als er Anfang 1849 in Opposition zur österreichischen Regierung ging, deren zentralistische und germanisatorische Maßnahmen, sowie die Unterstützung der konservativen ungarischen Magnaten Ungarns, das teils von österreichischen Truppen besetzt worden war, er nicht gutheißen konnte. In der immer stärker ausgeprägten zentralistischen Orientierung der Regierung sah Sulek, wie auch die kroatische Öffentlichkeit ganz allgemein, vor allem eine Gefahr für die kroatische Autonomie und eine Negierung des Prinzips der Gleichberechtigung der österreichischen Nationen wegen der von Germanisierung begleiteten Zentralisierung, außer dem eine Bedrohung des Bestandes der Monarchie, sollten die Bestrebungen aller ihrer Nationen nicht erfüllt werden. Aus diesen Gründen lehnte er die oktroyierte Verfassung energisch ab, die Kaiser und Regierung Anfang März 1848 verabschiedet hatten, und er unterstützte den negativen Standpunkt des Banalrates, des damaligen höchsten Verwaltungsorgans im Banal-Kroatien, als dieser in Kroatien veröffentlicht wurde.

Der Widerstand gegen die Wiener Zentralisierung führte bei Sulek nicht zu einem anti-österreichischen Standpunkt, und zwar deshalb, weil er bei seinem austroslawischen Konzept blieb. Sulek sprach sich nicht für eine Zusammenarbeit der Kroaten mit der revolutionären gegen Österreich gerichteten ungarischen Bewegung aus, er forderte vielmehr, die Ungarn sollten die Gleichberechtigung aller Nationen in Transleithanien anerkennen und sich dem ruhigen Widerstand der nichtdeutschen Nationen gegen die zentralistische Politik der österreichischen Regierung anschließen. Er verknüpfte seine nationalen und politischen Ansichten eng mit der allgemeinen sozialen und zivilisatorischen Haltung. Er setzte sich nämlich dafür ein, daß die Kroaten und andere, schwächer entwickelte österreichische Nationen, möglichst rasch die kulturellen und politischen, die gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Errungenschaften der westlichen Zivilisation annehmen. Und im Einklang mit seinen allgemeinen austroslawischen Ansichten hielt er die Verbindung der westlichen Errungenschaften mit den wesentlichen Eigenschaften der slawischen Völker, also Friedfertigkeit, Ehrlichkeit und Freisinnigkeit, für notwendig. Bei dieser Idealisierung der slawischen Nationalismen bewegte er sich auf den Spuren des deutschen Philosophen Johann Gottfried Herder.

S U M M A R Y

THE PUBLICISTIC ACTIVITY OF BOGOSLAV SULEK IN 1848-1850

Bogoslav Sulek (1816-1895), a Croatian publicist, writer and naturalist of Slovakian origin, won recognition for his publicistic activity in 1840s, especially as the editor of the Zagreb paper *Novine dalmatinsko-hercegovačko-slavonske*. In several articles he defended the autonomy of Croatia against Hungarian efforts to incorporate it into a united Hungarian state. Especially important was his public activity between March 1848 and February 1850, when he edited *Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske* and, from July 1849, oppositional Zagreb paper *Slavenski Jug*. Immediately after the fall of the Austrian minister of foreign affairs Prince Mettemich and proclamation of political liberties in the Habsburg Monarchy, Sulek, at the end of March 1848, expressed some of the essential national demands of the then Croatian body politic. He thought necessary a closer connection of Croatia with the constitutional Austrian Hereditary Lands, because of the danger of the independent Hungarian government which tried to subdue Croatia politically, and also because of an easier uniting of Croatian countries. In that context especially important was the question of Dalmatia and the Military Border, which, before 1848, were under direct rule of Vienna, while Croatian nationalists, among them Sulek, considered them Croatian countries, both according to historical law and natural law. Sulek, like the whole Croatian public, did not believe in a possibility of absolute Croatian independence because of unfavourable geopolitical situation in the middle and south-eastern Europe at that time. Therefore he pleaded for linking Croatia with Austrian lands, with preservation, but also spreading, of the autonomy of his country. He condemned Hungarian separation from the newly constituted Austrian countries and asked Hungarians to recognize equality of all the nations in Transleithania. He was one of the first in Croatia to emphasize, in May 1848, the need of political and military uniting of Croatia with Serbian national movement in southern Hungary against Hungarian government as their common enemy. Since June 1848 Sulek, in accordance with the conclusions of Croatian Parliament, often declared himself in favour of uniting of South Slavs in the Monarchy into one, precisely undefined, political whole.

Croatian Parliament, at its sessions in June and July 1848 in Zagreb, declared itself in favour of separation of Croatia from Hungary and linking with the Austrian lands. Jurisdiction of the central Austrian government and parliament were recognized in military, financial and foreign affairs, in all other spheres Croatian government was autonomous. Sulek was the first one to interpret incorrectly these Parliament conclusions as an idea of reorganization of the Habsburg Monarchy into an interest community of equal and sovereign nations and national states. He was the first one in Croatian politics who, in June 1848, expressed the idea about reorganization of the Monarchy on national basis. Thus he accepted the fundamental Austro-Slavic concepts, according to which preservation, but also reorganization, of the Monarchy was the crucial question for the small Slav nations, among them Croats too. In such a reorganized Habsburg Monarchy small Slav nations would have the maximum possible conditions for undisturbed national development and avoid the danger of other nations' predomination, first of all German and Hungarian, within Austria, but also the danger of becoming dependent on foreign forces like czarist Russia and German nationalism. Thus Sulek opposed to the longing of German nationalism for national uniting in a Great Germany which would include also the western lands of the Habsburg Monarchy.

Sulek did not give up these basic Austro-Slavic ideas even when, in the beginning of 1849, he went over to the opposition of the Austrian government because of its centralistic and Germanizing measures and its supporting the conservative Hungarian aristocrats in

Hungarian territories occupied by Austrian troops. In ever more centralistic orientation of the government Sulek, like Croatian public in general, saw first of all the danger for Croatian autonomy and negation of the principles of equality of Austrian nations, because of centralization accompanied by Germanization, but also a threat to the existence of the Monarchy if the aspirations of all its nations were not met. For these reasons he refused resolutely the Octroyed constitution brought by the czar and the government in the beginning of March 1849, and supported the negative attitude of the Banal Council, then the supreme administrative body in Banal Croatia, about publishing it in Croatia. His resistance to Viennese centralization did not make Sulek take the anti-Austrian views because he stuck to the Austro-Slavic concepts. Sulek did not declare himself for collaboration of Croats with revolutionary anti-Austrian Hungarian movement, but wanted the Hungarians to recognize equality of all the nations in Transleithania and join the peaceful resistance of non-German nations against centralistic policy of the Austrian government. He closely associated his national and political views with general social and civilizational orientation. He pleaded for as fast as possible adoption, by Croats and other less developed Austrian peoples, of cultural, political, social and economic achievements of western civilization. But, in accordance with his general Austro-Slavic views, he thought that the western achievements had to be linked with the essential characteristics of Slav peoples, i.e. peacefulness, honesty and open-mindedness. In this idealization of Slav nationalisms he followed the opinion of German philosopher Johann Gottfried Herder.